

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ (1917 – 1918 РР.)

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття присвячена багатогранній діяльності української художньої інтелігенції в початковому періоді Української національно-демократичної революції.

Ключові слова: Українська Центральна Рада, художня інтелігенція, державотворення.

Abstract

The article is devoted to the multifaceted activities of the Ukrainian artistic intelligentsia in the initial period of the Ukrainian national-democratic revolution.

Keywords: the Ukrainian Central Rada, and the artistic intelligentsia, state.

Цього року в Україні урочисто відзначатимуть столітній ювілей створення Української Центральної Ради. Її поява в Києві 4 березня 1917 р. ознаменувала, за словами В. Винниченка, «пробудження нації» до власного державотворення [1]. Вона пройшла непростий шлях від проголошення автономії у складі, як здавалося тоді, оновленої демократичної Росії до незалежної Української Народної Республіки. В бурхливих подіях того часу активну роль відіграли представники художньої інтелігенції – діячі літератури і мистецтва.

Соціально-економічний і політичний розвиток Наддніпрянської України в II пол. XIX ст. призвів до того, що інтелектуальна і політична еліта нації, яка повела український народ на боротьбу за незалежну державу, формувалась переважно з діячів літератури і мистецтва. Від обстоювання права українського народу на власну культуру вони перейшли до боротьби за його національно-політичне самовизначення, висунули ідеологів і керівників останнього. Найважливішим результатом активної участі художньої інтелігенції в революційних подіях було відродження незалежної Української держави.

Добре розуміючи, що для розбудови незалежної держави необхідна особлива духовно-моральна атмосфера, художня інтелігенція розгорнула бурхливу діяльність, спрямовану на підвищення рівня національної самосвідомості народних мас. Довгий час національного поневолення, жорстоке національне переслідування, проведення політики русифікації у всіх галузях суспільного життя, заборона українських шкіл та всіх проявів української культури – все це, безумовно, негативно відбилося на рівні національної самосвідомості українців. Тому на важливому місті серед завдань національно-визвольної революції в Україні стояла боротьба і праця на терені національної культури і освіти.

Перш за все, національну самосвідомість українського народу митці намагались сформувати, використовуючи звичні для них художні засоби. Письменники і поети із захопленням зустріли національну революцію і в своїй творчості дали глибоко поетичний образ пробудження України до національно-державного життя. Серед найбільш яскравих поетів цього періоду були П. Тичина, О. Олесь, Г. Чупринка, М. Вороний, Х. Алчевська, В. Самійленко. Вони відгукувались на всі визначні події того часу, закликали до об'єднання сил в ім'я досягнення найвищої цілі – здобуття довгоочікуваної волі [2].

Незважаючи на несприятливі для прозової творчості умови революційної доби, над розвитком і поширенням національної ідеї творчо працювали Л. Старицька-Черняхівська, А. Кашенко, С. Черкасенко, М. Івченко, Г. Хоткевич та ін. Характерною рисою для літератури того часу стало звернення до героїчних сторінок історії України. Автори намагались викликати у читачів почуття гордості за своїх предків, захоплення їхнім героїзмом, повагу до національних традицій. В умовах

національного відродження літературна творчість українських письменників і поетів мала важливе значення для пробудження національних почуттів.

Не задовольняючись лише творчою працею, художня інтелігенція організувала і очолила культурно-просвітницький рух. Велике значення для формування національних почуттів мала діяльність митців по відродженню національної освіти, організації української преси і книговидавництва, популяризації досягнень української культури, збереженню пам'яток архітектури і мистецтва. Важливу роль в становленні української школи відіграло Товариство шкільної освіти, з яким активно співпрацювали поет І. Стешенко, художник П. Холодний, письменник В. Прокопович та ін. До написання шкільних підручників були залучені відомі діячі української культури: С. Черкасенко, О. Лотоцький, І. Огієнко, К. Стеценко та інші [3].

Намагаючись залучити широкі верстви населення до національного життя, художня інтелігенція використовувала товариства «Просвіта». В Києві осередком цього товариства керували літератори О. Лотоцький, В. Королів-Старий, Л. Яновська, В. Науменко. В інших містах активними діячами «Просвіти» були письменники і поети: В. Елланський у Чернігові, А. Кашенко і В. Самійленко у Катеринославі, Г. Коваленко в Полтаві, М. Черняхівський у Херсоні, Г. Хоткевич і Д. Ткаченко у Харкові тощо. Їхня діяльність була спрямована на розвиток та утвердження рідної мови, розширення сфери її використання, на збереження народних традицій, збагачення культури новими здобутками.

Звичайно, важко було сподіватись на швидкі результати культурно-просвітницької діяльності художньої інтелігенції, адже наслідки антиукраїнської політики царського уряду були дуже відчутними. Та незаперечним є той факт, що з кожним днем кількість прихильників української влади зростала. Навіть після поразки національно-визвольної боротьби і поневолення України більшовицькою Росією ідея національної незалежності жила в народі, живила нові покоління борців.

Діячі літератури і мистецтва склали найвпливовішу частину посадовців в органах державної влади і управління. Чимало їх представників займали ключові посади в Центральній Раді, Генеральному секретаріаті, місцевих органах і фактично визначали напрямки державної політики.

Одним із найважливіших напрямків державотворчої діяльності художньої інтелігенції стало забезпечення державної підтримки всебічному розвитку української культури. Добре розуміючи роль культури у суспільному житті, митці-політики великого значення надавали вирішенню проблем, пов'язаних із національно-культурним відродженням країни. Безпосередньо цим займався генеральний секретаріат освіти, який очолив І. Стешенко. Плідно працювали його заступник П. Холодний, О. Дорошкевич, І. Огієнко, В. О'Коннор-Вілінська, К. Широцький, К. Стеценко, М. Леонтович, Л. Старицька-Черняхівська та інші відомі діячі української культури [4].

Генеральний секретаріат освіти займався не тільки освітніми справами, але й дбав про розвиток національного мистецтва. При секретаріаті були створені окремі відділи по галузях. Їх очолили відомі митці: О. Кошиць (музичний відділ), М. Старицька (театральний), М. Біляшівський (охорони пам'яток старовини і мистецтва та музейної справи), Г. Павлуцький (пластичного мистецтва), А. Середа (художньої промисловості).

Розвиток багатьох країн сучасного світу довів, що така позиція була єдино вірною, оскільки не можна успішно долати економічні труднощі і вирішувати питання політичного життя засобами лише економіки або політики. Істотну роль в таких процесах відіграє певна система життєвих орієнтацій людини, реальний зміст свідомості кожного члена суспільства, що формуються безпосередньо в сфері культури. Розбудова незалежної держави вимагає високого рівня національної самосвідомості і певного культурного рівня. Ось чому питанням культури приділялась велика увага. За часів Центральної Ради завдяки невтомній праці художньої інтелігенції було досягнуто значних успіхів у створенні системи національної освіти, українізації всіх сфер суспільного життя, забезпеченні умов для розвитку мистецтва.

Разом з тим варто зазначити, що керівна роль діячів культури в політичному житті України в 1917 – 1918 рр. мала свої негативні наслідки. Успішне вирішення державних завдань потребувало досвідчених політиків, які б могли створити дієвий адміністративний апарат, організувати боєздатну армію, провести необхідні економічні реформи, забезпечити охорону громадського порядку. Видатний діяч українського національного відродження М. Грушевський з цього приводу із жалем зазначив: «Ми занадто гарно співаємо в порівнянні з тим, що ми вміємо і можемо в інших справах. У нас занадто гарна література, музика, мистецтво в порівнянні з нашим убожеством в громадській і політичній роботі... Ми всю увагу звертали виключно на культуру краси, слова, форми, і коли доля поставила нас перед завданням будови державного, соціального й економічного ладу в таких

невимовно тяжких обставинах... в повній наготі виявилась недостача у нас сил практичних, організаційних, адміністративних, технічних» [5]. Але, незважаючи на це, незаперечним здобутком тогочасних державних діячів було накопичення великого досвіду діяльності по розвитку української культури, який має важливе значення для сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Винниченко В. К. Відродження нації // В. К. Винниченко – Репринт. вид. – Київ: Політвидав України, 1990. – Ч. 1. – 1990. – 348 с.
2. Миронець Н. Українська поезія 1917 року як джерело вивчення ідеї національного відродження / Н. Миронець // Вісник Київського університету. Історико-філологічні науки. – 1991. – №2. – С. 23-28.
3. Постернак С. Із історії освітнього руху на Україні за часи революції 1917-1919 рр. // С. Постернак – Київ, 1920. – 128 с.
4. Пономаренко А. Художня інтелігенція і становлення національної освіти в Україні за доби Центральної Ради / А. Пономаренко // Розбудова держави. – 1994. – №10. – С. 29-34.
5. Грушевський М. На порозі нової України. Гадки та мрії // М. Грушевський – Київ, – 1991. – 120 с.

Алла Борисівна Пономаренко –кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail : ponomarenko-kovaliova@yandex.ua;

PonomarenkoAlla B. –PhD in History, Assistant Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia.